

Regionala idrottsanläggningar. Kartläggning och förslag till prioriteringar i Stockholms län.

Introduktion

”Utbudet av idrott och kultur måste hålla samma hastighet som övrig tillväxt – det är både en folkhälsofråga och en rättvisefråga!” (”Idrottsministern...”, 2013)

I detta säger kultur- och idrottsminister Lena Adelsohn Liljeroth knappast emot någon: Det råder stor samstämmighet om att idrotten är viktig för samhället, och även om att idrottsanläggningarna, det vill säga idrottsytor inklusive biutrymmen, utgör en av de viktigaste förutsättningarna för att idrottsutövning ska kunna äga rum. Forskning har också visat, att människor med god tillgång till anläggningar och miljöer byggda för fysisk aktivitet är mer benägna att motionera regelbundet (Andersson & Svensson, 1985; Billing, 1996; Ericsson, 2004; Lindroth, 1974; 1987; Moen, 1990; Norberg, 2004; Sjöblom, 2006).

Sveriges kommuner har allt sedan 1930-talet bidragit till att bygga upp en imponerande idrottslig infrastruktur avseende spridning och mångfald av olika anläggningstyper. Idag är dock situationen för tillkomsten av nya offentliga idrottsanläggningar – här definierade som alla typer av anläggningar som på ett eller annat sätt är avsedda för allmänt bruk – en annan än under glansperioden 1950-1980. Den ekonomiska nedgången under 1980- och 90-talen och de fortsatt skakiga konjunkturerna under 2000-talet har föranlett försiktighet bland de kommunala makthavarna (RF, 2012; Sjöblom, 2006; 2011). På idrottens politikområde specifikt har också den föråldrade anläggningsstrukturen och den allt mer avancerade driftstekniken medfört att idrottsanläggningarna blivit dyrare att underhålla och driva, vilket även detta bidragit till färre nyinvesteringar (Fahlén & Sjöblom, 2008).

År 2005 visade studier att Stockholm halkat efter både Göteborg och Malmö avseende anläggningsstrukturen, uttryckt i antal inomhusidrottsytor per invånare (”Stockholm halkar efter...”, 2005). År 2009 uttryckte 70 procent av Riksidrottsförbundets, RF:s, specialdistriktsförbundens, SDF:s och föreningarna, att man var direkt missnöjda med anläggningssituationen (Anläggningslyftet, 2009). Situationen är nog inte bättre idag.

En möjlighet som till och från under åren har diskuterats för att få till fler nya idrottsanläggningar är att gå samman över kommungränserna och bygga så kallade regionala anläggningar; anläggningar som kan försörja en del av eller en hel regions idrottsbehov. Intresset har funnits och planer har också gjorts upp, men projekten tycks oftast ha stannat på ritbordet, stupat på de uppfattade problemen med att få till en gemensam finansiering och gemensamma bidrags- och uthyrningsregler ("FSKF-gruppen...", 2012; "Fördubbla anläggningskapaciteten...", 2012; "Samverkan över gränserna...", 2012; Stockholms idrottsförbund..., 2013; "Sveriges mest...", 2012).

Att Föreningen Storstockholms Kultur- och Fritidschefer, FSKF, nu har tagit initiativ till föreliggande rapport indikerar, att frågan om regionala idrottsanläggningar återigen har hamnat i fokus. Det är knappast överraskande, för vilka är egentligen möjligheterna som står till buds? Ett alternativ är naturligtvis att bygga billigare. Uppenbarligen får de så kallade budgethallarna, konceptanläggningar där samma konstruktion används för flera uppföranden, nu starkt stöd i Stadshuset – till skillnad från tidigare, då majoriteten ville bygga stora (och dyra) multianläggningar med många koncentrerade idrottsytor på grund av utrymmesbrist och stordriftsfördelar (Sjöblom, 2013). Men dessa billighetskoncept gäller främst för bollhallar. Alla anläggningstyper kan inte bygga på enklare konstruktioner som går att kopiera (och sprida), så till exempel simhallar. Ska hallen göras mer miljövänlig, energisnål och därtill förses med läktare, café och så vidare drar kostnaderna omedelbart iväg, visar experternas beräkningar ("Budgethallarna...", 2013).

Ett annat alternativ är att dela kostnaderna med näringslivet och idrottsrörelsen. Flera större idrottsanläggningar som uppförts under senare år har varit så kallade OPS-samarbeten (offentlig - privat samverkan). Det har allt som oftast handlat om i kommersiellt hänseende attraktiva anläggningar, antingen arenor för nationella tävlingsidrotter med stor publikkapacitet eller multianläggningar med motionsidrottsytor som har höga hyrpriser per person och timme och stor utövarcapacitet. Båda oftast med inbyggda försäljningsytor; affärer, restauranger etcetera. Här har kommuner antingen haft tider för breddföreningar och allmänhet reglerade via avtal, vid ägande, deläggande och/eller drift, eller så har man fått köpa in strötider på samma premisser som övriga intressenter (Fahlén & Sjöblom, 2008; "Miljarderna läggs...", 2013).

Om man från det offentliga sida eftersträvar full kontroll över tidstilldelningen och även vill skapa anläggningar som inte bara tillfredställer bollsporter, nationella tävlingsgrenar och bättre bemedlade utövarkategorier, är ett tredje alternativ alltså att gå ihop flera kommuner tillsammans och skapa regionala idrottsanläggningar. Eller som en av respondenterna uttrycker det:

”Idrotten känner inte några kommungränser, och många idrotter har ett större upptagningsområde än den enskilda kommunen. Att varje kommun ska kunna tillgodose samtliga 68 RF-idrotters behov av anläggningar ter sig orimligt. Än mer så om vi även räknar in den obligatoriska skolidrotten, idrotter utanför RF och spontanidrotten. Bristen på idrottsanläggningar i Storstockholm kan inte lösas på kommunnivå, utan endast på regional nivå.”

I föreliggande rapport ska jag kartlägga tillgången på och behovet av regionala idrottsanläggningar i Stockholms län samt ta fram förslag till prioriteringar. Det är då viktigt att understryka att det rör sig om en första inventering av läget och om en forskningsrapport, varför jag kommer att röra mig på en aggregerad, övergripande nivå i min analys samt ha ett problematiserande perspektiv som lyfter fram förutsättningar och hinder. Jag uppfattar anläggningsbristen i Storstockholm som ett problem som pockar på en lösning. Att bygga regionala idrottsanläggningar bidrar förmodligen till lösningen – men i vilken utsträckning, och varför har så inte redan skett?

Jag har haft kontakt med 23 av länets kommunala idrottschefer och ett trettiotal företrädare för distriktsidrottsförbund inom Stockholms idrottsförbund, SIF. Dessa har fått svara på enkäter (28 kom in från SIF och 23 från kommunerna – saknas för Vaxholm, Värmdö och Österåker) och deltagit i gruppsamtal. Jag har vidare tagit del av tidigare genomförda kunskapssammanställningar på området, intervjuat nyckelpersoner på andra håll i landet för att skaffa mig jämförelsedata, och haft regelbundna uppföljningsmöten med Föreningen Storstockholms Kultur- och Fritidschefer och ledningen inom Stockholms idrottsförbund.

Innan själva kartläggningen vidtar ämnar jag redogöra för ett antal bakgrundsfaktorer som jag tror är relevanta i sammanhanget, samt det kunskapsläge som föreligger om regionala idrottsanläggningar. Kartläggningen inleds sedan via en problematisering dels utifrån bakgrundsfaktorer och kunskapsläge, dels utifrån de beskrivningar respondenterna har gett

kring förutsättningar och hinder. Därefter listar jag och kommenterar i tur och ordning kommunernas respektive specialdistriktsförbundens redovisade tillgångar och behov av regionala idrottsanläggningar, varefter jag avslutar med några funderingar om hur man kan agera för att skapa fler regionala anläggningar. Allra sist kommer min sammanfattning av resultaten och mina förslag på prioriteringar.

Utgångspunkter

Idrottsexterna och idrottsinterna faktorer som påverkar anläggningssituationen

Stockholm är en region med kraftig befolkningstillväxt. Länet förväntas växa från dryga 2 miljoner invånare år 2010 till 2,5 miljoner invånare år 2050 (RUFS, 2010). Vi kan därmed förvänta oss ett ökat tryck på många redan slitna idrottsanläggningar, också på grund av att standardkraven höjs i och med att allmänheten blir allt mer medveten (Sjöblom, 2006; 2010). Ytterligare externa faktorer som kan förväntas påverka anläggningstillgången för enskilda idrottsgrenar och utövarkategorier är:

- Klimatförändringar
 - o Ett allt mildare klimat kräver mer framställande av konstsnö och konstis, vilket är dyrt. I synnerhet om anläggningarna ska hållas igång en större del av året.
- Förändrad markanvändning
 - o Utförsäljning av kommunal mark, markexploatering för bostäder och affärsytor, och omvandlingar av natur- och friluftsområden till natur- och kulturresevat bidrar samtliga till försämrade möjligheter för allmänhetens idrottsutövning.
- Bristande kommunikationer
 - o Även om vägnätet och kollektivförbindelserna fortsätter att byggas ut i länet kvarstår brister, dels inom de till ytan större kommunerna och dels avseende de tvärgående förbindelserna mellan kommunerna. En barriär utgör även de centrala delarna av Stockholm. Avsaknaden av ringleder fördröjer transporter från norr till söder och från öst till väst under rusningstid ("Propplösaren...", 2013).
- Kommersiella intressen

- För en handfull idrotter, bland andra golf, bowling, biljard, boule, klättring och styrketräning (på gym), styr ekonomiska vinstintressen ideella föreningars tillgång till idrottsytor. Det råder redan idag stor konkurrens om attraktiva tränings- och tävlingstider i privatägda hallar.

Till ovanstående externa faktorer kommer de idrottsinterna. Enligt Riksidrottsförbundets siffror är uppemot $\frac{3}{4}$ av länets barn och ungdomar med i ett eller flera av de 68 specialdistriktsförbunden (Idrotten i siffror, 2011). En del traditionellt starka grenar har stagnerat eller till och med gått tillbaka, men samtidigt har nya tillkommit och växt sig starka vilket medfört att antalet medlemmar inom RF är relativt stabilt. Det som har hänt under senare tid är att även antalet vuxna, inte minst pensionärer, som motionerar regelbundet ökat, samtidigt som både den organiserade barn- och ungdomsidrotten utanför RF och spontanidrotten har expanderat kraftigt med Friskis & Sveltis, Gym, Aerobics och flera nya så kallade upplevelseidrotter, som till exempel bräd- och cykelåkning (Engström, 2010; Lundberg, 2009; RF, 2013).

Parallellt med ovanstående utveckling ser vi också hur det tränas och tävlas allt flitigare allt längre ned i åldrarna, och hur allt fler idrottsgrenar strävar efter att flytta inomhus under vinterhalvåret för att kunna förlänga säsongen (Augustsson, et. al., 2010; Sjöblom, 2006; 2010). Ytterligare en idrottsintern faktor är de ökade kraven från specialförbunden på tävlingsytors specifika utseende, de så kallade 2014-reglerna. Dessa har till exempel inneburit att gymnastiken och handbollen i Stockholm har tvingats begära dispens för sina tävlingar i befintliga anläggningar, samt att bland andra bob & rodel, rugby och curling tvingats söka sig utanför länet för tävling.

Två faktorer som också kan betraktas som interna, och som hur som helst i hög grad påverkar anläggningstillgången, är den lokala idrottspolitikens utformning och den lokala idrottsrörelsens sammansättning. Min egen och andras forskning visar att de båda alltså präglas av tradition och pragmatism. Inrättande av specifika idrottspolitiska organ, en professionalisering av tjänstemannakåren, ökade kunskaper via fritidsvane- och brukarundersökningar och framtagandet av idrottspolitiska program har verkat för att idrotten och dess arenor har getts en framflyttad position i många kommuner. Men samtidigt motverkar inarbetade strukturer ofta nytänkande. Idrottspolitiken i Stockholm, liksom i övriga landet, styrs fortfarande av ekonomiska begränsningar och kortsiktiga prioriteringar. Inte

sällan saknas också kunskaper för att förändra organisation och bidragssystem. Det prövas nytt, men i stort sätt fortsätter man på den redan inslagna vägen, vilket ju också, ska samtidigt sägas, tycks ha gynnat idrotten. Men inte alla idrotter, utövarkategorier och anläggningstyper har gynnats lika mycket. Generellt betraktat har skolidrotten (på grund av att den är obligatorisk) och ett par stora lagbollsporter såsom fotboll och ishockey (som engagerat många barn och ungdomar) liksom simning (allmänhetens och en av statens mest eftertraktade idrotter av folkhälsoskäl), och under senare decennier även ridsport (som tillspetsat brukar lyftas fram som statens och kommunernas kvinnliga idrottsalibi), fått mer anläggningsresurser sig tilldelade än andra idrotter. När det gäller idrottsrörelsen kan även där generellt sägas, att populära och väl förankrade föreningar och idrotter i lokalsamhället (inte sällan med representanter högt upp i kommunfullmäktige) har haft större möjligheter än andra att lobba för att få sina behov bättre tillfredställda. Det har ofta handlat om tävlingsinriktade, lokalt dominerande storklubbar (Fahlén & Sjöblom, 2008; Sjöblom, 2006, 2012; Sjöblom & Fahlén, 2010).

Kunskapsläge: utmaningar för kommun och idrott i anläggningsfrågan

År 2009 genomfördes en stor intervjustudie med förbund och föreningar inom Stockholms idrottsförbund och idrottspolitiska företrädare för länets 26 kommuner. Detta i syfte att kartlägga anläggningsläget i Storstockholm. Där ställdes bland annat frågor om tillgång till och behov av regionala idrottsanläggningar; frågor relevanta för min genomgång (Anläggningslyftet, 2009).

Först och främst visar studien från 2009, att föreningarna främst efterfrågade tillgängliga träningsanläggningar medan specialdistriktsförbunden var lika missnöjda med både tävlings- och mästerskapsanläggningarna. Det ter sig fullt rimligt med tanke på att det ju främst ligger på SDF:n att arrangera större tävlingar. Men det är ändå värt att notera att här föreligger en intresseförskjutning, kanske till och med intressekonflikt.

Av de kommunala företrädarnas reflektioner år 2009 att döma är det en stor och svår uppgift att samla in och tolka föreningslivets tillgång och efterfrågan på idrottsanläggningar. I synnerhet satt i relation till både specialdistriktsförbundens och allmänhetens krav, och till att de idrottsliga behoven skiftar i allt snabbare takt med rådande ideal och samhällsliga omständigheter.

En sak är dock fortfarande lika tydlig idag som igår: Det är betydligt lättare att få sin röst hörd om man är en stor, populär och väletablerad idrott i lokalsamhället; framgångsrik på flera plan och medialt uppmärksammad. Detta är många kommunala tjänstemän inom fritidsförvaltningarna överens om, liksom att det i synnerhet är mindre idrotter med behov av speciella anläggningar (för just deras specifika behov) som ofta hamnar på undantag. Utövarunderlaget är ofta för litet i en enskild kommun för att motivera ett större stöd till dessa, och de specialanläggningar som behövs är dyra att uppföra.

Av de planer kommunerna redovisar 2009 framgår, att det i Storstockholm i första hand ska investeras (nyinvesteringar eller reinvesteringar) i konstgräsfotbollsplaner, sporthallar, simhallar, ishallar, friidrottsanläggningar (inom- och utomhus), golfbanor och ridhus. Det handlar med andra ord främst om satsningar på fotboll, innebandy, handboll, basket, volleyboll, simning, ishockey, friidrott, golf och hästsport. Men även i viss utsträckning om satsningar på mindre idrotter som kan utnyttja samma idrottsytor, som amerikansk fotboll, rugby, landhockey, konstsimning, vattenpolo, undervattensrugby och en rad inomhussporter utan krav på särskild utrustning. I viss utsträckning, skriver jag, eftersom det alltså tycks bero av hur starka (uttryckt i lobbyingkapacitet) de större idrotterna (uttryckt i antal medlemmar) är, och i vilken utsträckning detta styr tilldelningen av attraktiva tider.

För 30 av länets 69 idrotter fanns emellertid inga uttalade anläggningsplaner alls år 2009. Detta är naturligtvis anmärkningsvärt med tanke på att vissa sektioner inom kategorin bullrande idrottsverksamhet, till exempel enduro, dragracing, samt flera flygsporter, till exempel fallskärmshoppning, segelflyg och konstflyg, redovisade att man helt saknade idrottsanläggningar att både träna och tävla i. Här, menar jag, ställs statens och idrottsrörelsens gemensamma motto om ”en idrott åt alla” på sin spets (Idrottsstödsutredningen, 2008).

Det är inte bara mindre idrotter med krav på specialanläggningar som år 2009 uttrycker stora brister, det gör även större, tävlingsinriktade idrotter med betydande publikintresse. Uppförandena av Swedbank Arena & Tele 2/Stockholmsarenan tillfredställer i princip bara landslagen i fotboll samt AIK, DIF och HIF herrfotbolls behov. Både simdistriktsförbundet och damhandbollen i Nacka efterfrågar arenor med plats för ett par tusen åskådare. Innebandy-, handboll-, basket- och gymnastikdistriktsförbunden liksom damfotbollen i Stockholm säger sig sakna arenor med plats för 4-5000 åskådare. Friidrottsdistriktsförbundet

säger sig ha behov av en arena med publikkapacitet på 20-25 000 åskådare, medan distriktsförbundet för segling efterfrågar en större central arena för nationella och internationella arrangemang.

Regionala idrottsanläggningar som en del av lösningen

För både kategorin små specialidrotter och kategorin större publikidrotter framstår därmed en lösning med regionala idrottsanläggningar som attraktiv. Få kommuner tycks ensamma ha råd att bygga vare sig publikarenor för enskilda idrotter eller specialanläggningar för idrotter med litet lokalt utövarunderlag. Går man däremot ihop flera kommuner ökar både de möjliga insatserna, minskar risktagandet och ges bättre möjligheter att leva upp till ”idrott åt alla” i regionen som helhet. Löser man anläggningsproblemen för några av de större publikidrotterna gemensamt, kanske i en och samma anläggning med flexibla golv, hallväggar och läktare, borde dessutom resurser kunna frigöras lokalt för uppförande av mindre breddidrottsanläggningar och näranläggningar för spontanidrott.

De regionala idrottsanläggningarna är inte många i Sverige idag, men det finns goda exempel. Ett är Munktellarenan i Eskilstuna, där nio kommuner samverkar tillsammans med ett tjugotal föreningar om finansieringen och driften av anläggningen, som rymmer sex olika idrottsytor. Andra exempel utgörs av en bandyhall i Göteborg (tre kommuner, Västsvenska idrottsförbundet och fem föreningar), ett par hundkapplöpnings- och kanotanläggningar i Skåne, samt Hacksjöns skjutbana i Botkyrka (tre kommuner, 14 föreningar) och IP Skogen i Täby (sex kommuner). Söker man sig däremot utanför vårt lands gränser och blickar mot övriga Norden mångfaldigas exemplen. I Norge, för att bara nämna ett intresseväckande exempel, har man fört samman flera flyg- och motorsportanläggningar, som kräver stort utrymme och bulleravstånd till bostäder, till ett stort område i utkanten av Oslo. Detta parallellt med att man byggt ut de allmänna kommunikationerna dit (Gadd, 2013; Kron, 2013; Nyström, 2013; Werne, 2013).

Ovanstående sökning bygger på en snäv definition av begreppet regional idrottsanläggning, där gemensam finansiering står i fokus. Breddar man definitionen till att istället fokusera upptagningsområde, det vill säga vilka kommunala anläggningar som utnyttjas av andra kommuners invånare, blir exemplen betydligt fler. Siffror från Idrottslyftets storstadssatsning 2004-2012 (statliga pengar till föreningar via RF) visar, att av sammanlagt 83,4 mnkr gick 21,7 mnkr till 23 stycken regionala idrottsanläggningsprojekt. Som motprestation svarade tio

inblandade kommuner upp med 119 mnkr. Totalt byggdes eller förbättrades ca 354 000 kvm aktivitetsytor. 13 olika idrotter fick sina regionala behov bättre tillfredställda, skytte, gymnastik, konståkning, judo, fotboll, baseboll & softboll, fäktning, utförs- och längdskidåkning, kanot, rodd, bräd- och cykelåkning samt orientering ("Idrottslyftets storstadssatsning", 2012).

Utökar man vidare sin sökning från att titta på regionala idrottsanläggningar till att studera regional samverkan i stort, vilket inte minst kan vara relevant när man diskuterar samverkanspotentialen mellan kommuner och idrotter i ett län, finner man ännu fler goda exempel:

i. Dialogorganisation på politikernivå.

Inom Göteborgsregionsgruppen har man tagit ett första steg och skapat ett gemensamt nätverk, en dialogorganisation, för att finna gemensamma anläggningslösningar (Gadd, 2013; Kron, 2013).

ii. Rådslag, utredning och kartläggning för databas.

I Region Skåne har Kommunförbundet Skåne, närmare bestämt Skåne NV (10 kommuner), och Skåneidrotten gått samman i ett gemensamt rådslag och tillsatt en utredning för att se över möjligheterna till fler regionala idrottsanläggningar. En kartläggning av utbud och efterfrågan liksom en utbyggnad av ett gemensamt anläggningsregister har påbörjats (Nyström, 2013; Werne, 2013).

iii. Digital anläggningskarta, digitalt inrapporteringssystem och kompetensenhet.

Ännu längre har man kommit i Umeå, där digitaliseringen av anläggningstillgången inleddes redan för tio år sedan. Där har man dels utvecklat en så kallad digital karta över samtliga idrottsanläggningar och deras kapacitet, som finns tillgängligt på nätet, dels utvecklat ett digitalt inrapporteringssystem för föreningarna. Tillsammans möjliggör inrapporteringssystemet och anläggningsregistret ett nätbaserat system för såväl anläggningsinformation och bokning som för utvärdering av anläggningar och olika utövarkategoriernas idrotts- och resvanor. I en kompetensenhet med experter från både kommun, förbund och forskare vid Umeå universitet arbetar man nu med att ta fram nyckeltal avseende lokal- och ytutnyttjande per aktiv och

kvalitetssäkringskriterier/indikatorer för nybyggnationer och renoveringar (Bergström, 2013).

iv. Gemensamma nätverk kommun och idrott.

I Stockholms län har FSKF och SIF tagit tag i samverkansfrågan. Sedan tidigare verkar även Sveriges Kommuner och Landstings, SKL:s, Arena- och anläggningsråd (i samverkan med bland annat RF) i ärendet. Dessutom ingår bland annat Haninge kommun i det ovan omtalade Umeåprojektet. Utöver detta följer allt fler idrottsföreningar både i Stockholms län och i Göteborg också Solna SAM-allians exempel med bildande av så kallade idrottsråd. Tillsammans kartlägger och prioriterar man för att med en gemensam röst kunna föra den lokala idrottsrörelsens talan gentemot kommun och andra tänkbara idrotts- och anläggningsintressenter.

Undersökning

Uttryckta dilemman med regionala idrottsanläggningssatsningar

Regional samverkan verkar med andra ord vara både en relativt utbredd och framkomlig väg för att jobba mot anläggningsbristen. Men ingenting är självfallet enkelt. Tidigare undersökningar identifierar en rad dilemman, och så gör även denna: Var ska anläggningarna byggas? Hur ska de finansieras? Är vi säkra på att någon kan och vill utnyttja dem?

Några utvalda representativa citat från kommunalt håll lyder som följer:

”Kommunerna, med en tradition av långt gången autonomi gentemot staten – och varandra – har liten erfarenhet av att jobba gemensamt. I synnerhet på idrottens område, där politikerna varit svaga för tillfälliga opinioner och där idrotten med tiden blivit ett allt viktigare PR- och profileringsverktyg.”

”Kranskommunerna i Göteborg förlitar sig på Göteborgs stad när det gäller såväl tillgång till specialidrottsanläggningar som större publikanläggningar för tävlingsidrott.”

”Vad man kan göra i samverkanshänseende, vad man kan bidra med, skiljer sig åt. Kommunerna i Skåne-regionen har olika idrottsliga organisationsstrukturer,

där små kommuner ofta saknar specifika kommunala idrottsorgan och överhuvudtaget har små förvaltningar och ett litet anläggningsägande – ja, det vill säga ytterst begränsade resurser.”

”Ett regionalt samverkanstänk är bra, förmodligen helt nödvändigt [...] Men det krävs fungerande samarbetsformer, där alla får komma till tals och där besluten ansvaras för gemensamt och långsiktigt. Besluten kan inte skifta med sittande majoritet!”

De dilemman som återkommande hänvisas till av respondenterna är nedanstående fem.

i. Utökade idrottsmöjligheter – men också längre restider!

Flera idrotter, inte bara på föreningsnivå utan även på förbunds nivå inom SIF, är skeptiska till regionala idrottsanläggningar. Först och främst hävdar man att sådana anläggningar bättre passar för seniora utövare och tävlingsarrangemang än barn och ungdomar och daglig träning. Det vill säga att det är lättare för medelålders motionärer och större elitinriktade idrotter att kunna utnyttja dem effektivt. Därtill ställer man sig retoriskt frågan, om satsningar på regionala idrottsanläggningar i praktiken bara innebär att kommunerna fortsätter på den redan inslagna vägen med stora, dyra anläggningssatsningar? Det vill säga sådant som minskar möjligheterna att bygga fler mindre, lokala näranläggningar.

Några exempel på tveksamma idrotter är amerikansk fotboll, akademisk idrott, basket, bordtennis, bowling, cykel, fotboll, fäktning, handboll, innebandy, ishockey, korpiddrott, ridsport, skolidrott och tyngdlyftning. Dock ska samtidigt sägas, att andelen tveksamma idrotter har minskat i antal mellan 2009 och 2013, och att svaren som ges tycks påverkas mycket av hur frågan ställs och hur verkligheten uppfattas. Understryks den alltmer prekära anläggningssituationen är det få idrotter som direkt tackar nej till regionala anläggningar. Dessutom kan konstateras, att flera mindre idrotter som är i behov av specialanläggningar/specialutrustning, till exempel bob & rodel, i kontrast framstår som väldigt mobila (desperata?) och positiva även till regionala träningsanläggningar på upp till ett par mil ifrån hemorten.

ii. Samutnyttjande kräver idrotts- och föreningssamverkan!

Det framgår med önskvärd tydlighet i samtalen med förbundsledare, att inte heller samverkan inom idrottsrörelsen föreningar och idrotter emellan har varit särskilt vanligt förekommande i Sverige. Det har förekommit många och långa tvister kring anläggningar och deras idrottsytor, dit föreningar många gånger upplever att de mer eller mindre har tvingats av olika anledningar. Så ska det byggas anläggningar för flera idrotter/föreningar, kort och gott åstadkommas ett effektivt samutnyttjande, krävs det både god förståelse för och acceptans av varje enskild idrotts specifika behov. Vissa idrotter och föreningar, visar forskning, har historiskt sett samverkat mer och bättre än andra (Sjöblom, 2006). Denna samverkan har framför allt baserats på liknande krav på underlag, utrustning och anläggningskaraktär. Den senare, menar jag, är beroende av föreningskulturen. Om man är en mer prestations/elitinriktad idrott och förening eller en mer motions/breddinriktad (Sjöblom & Fahlén, 2010, 2012).

Historik och intervjusvar visar att bland andra följande idrotter har samverkanspotential:

- Varpa och boule
- Gymnastik och friidrott
- Amerikansk, fotboll, rugby och landhockey
- Bandy och skridsko
- Löpning, längdskidåkning, skidskytte och skytte
- Kamsporter (men inte alla)
- Vattensporter (men inte alla)
- Utförsåkningssporter på både snö och barmark (men inte alla)

Just när det kommer till väletablerade storklubbar, med i tävlingssammanhang framgångsrika representationslag, så har det visat sig att dessa sällan sökt samverkansvägar (Sjöblom, 2006). Detta av flera skäl. Dels har en del föreningar så många medlemmar att de i princip själva täcker upp tidstillgången i en kommunal anläggning. Dels är en del föreningars lag så pass etablerade i lokalsamhället att de har svårt att flytta på sig till grannkommunen för matcher. Det har helt enkelt visat sig vara svårt att locka med publik och sponsorer till en annan anläggning, om än så

modern. Återigen torde slutsatsen bli att det krävs förankring i alla led för ett lyckat regionalt anläggningsprojekt.

iii. Underlättar kommunal idrottsprofilering?

En sak som slår en när man jämför Stockholmskommunerna med storstadskommuner i övriga Skandinavien, och i ännu högre grad med platser och områden i övriga världen, är hur få som uttryckligen satsar på en eller ett par utvalda idrotter. Det finns gått om internationella exempel på idrottsanläggningar som fungerar som landmärken och som lockar massvis med både stambesökare och tillfälliga besökare; viktiga anläggningar ur både bredd- och elitidrottsaspekt samt ur kommunal marknadsföringssynpunkt.

Flera svenska kommuner profilerar sig med hjälp av idrott, det är bara att gå in på hemsidor eller tänka på alla de välkomstskyltar man passerar vid allehanda infarter. Men det är få som nämner någon specifik idrott och dessutom fördelar de allmänna medlen efter gjord prioritering. Vallentuna och Sollentuna satsar på Volleyboll, och den senare kommunen även på friidrott, Norrtälje på motorsport och hästsport, Nacka på handboll (i synnerhet damhandboll), Tyresö på fotboll (i synnerhet damfotboll), Solna på ishockey och fotboll (i synnerhet på herrsidan), Vaxholm på vattensporter och Södertälje på ishockey, fotboll och basket. Men man gör det knappast med en tydlig styrning av medlen – eller åtminstone är det inget man öppet tillstår. Det är förmodligen det demokratiska ansvaret, idrottsspecifikt uttryckt i en ”idrott åt alla”, som spelar in. Men flera av de specialdistriktsförbundsansvariga menar att det borde ligga i flera kommuners intresse att profilera sig hårdare. För varför måste alla kommuner satsa på allt? Vore det inte mer rationellt med en specialisering, där en kommun koncentrerar sina kunskaper och sina medel på ett par idrotter medan någon annan satsar på några andra, och så vidare? Ja, svarar man, så länge mångfalden av olika idrotter tillgodoses i regionen som helhet.

iv. Nya anläggningar eller utbyggnad av gamla?

Ett annat spørsmål som kommer upp i samtalen är om det inte är smartare att renovera och bygga ut än att bygga nytt. Det är uppenbarligen både en kostnads- och en profileringsfråga. Det finns anläggningar som idag har relativt låg beläggning, men som med viss tillbyggnation skulle kunna omvandlas till regionala anläggningar, vilket förmodligen skulle bli billigare än att bygga något helt nytt. Men det kan också vara så

att man vill sända tydliga signaler om förankring och samverkan, och då kan det möjligen vara mer framfångsrikt att bygga något helt nytt; en regional anläggning där projektet tar form med alla inblandade intressenter gemensamt och med just förankring och samverkan i fokus.

Ovanstående resonemang leder tillbaka till frågan om hur regional anläggningssamverkan överhuvudtaget kan initieras (mellan kommuner som inte är vana att samverka). Ska man ta ett stort och brett grepp direkt från början, bygga nytt och samtidigt diskutera gemensamt ägande, drift och harmoniserade bidrags- och uthyrningssystem. Eller ska man börja i mindre skala, starta med ett enskilt, väl avgränsat projekt och förhandla fram en specifik lösning för just detta? Frågan refererar till regional samverkan per se.

v. Vilka kommuner kan och vill samverka?

En del kommuner i Stockholms län är stora till ytan och har både potentiella regionala idrottsanläggningar (överkapacitet på idrottsytor och tider) och tillgänglig mark för att bygga nya sådana, men däremot sämre kommunikationer både inom kommunen och tvärgående till andra. Ofta ligger de långt ut i länet, som Södertälje, Nynäshamn och Norrtälje. Andra är mindre till ytan och med större invånarantal och bättre kommunikationer, men med färre idrottsytor per invånare och färre tillgängliga markytor för att bygga nytt. Många av dessa ligger nära varandra, på pärlband längs pendeltågstationerna ut från Stockholm C. Vissa kommuner, inte sällan de senare, har vidare relativt gott om resurser, specifika idrottspolitiska organ med stora förvaltningsorganisationer och många företag och storklubbar i regionen som är villiga att hjälpa till med byggkostnader och anläggningsdrift (i utbyte mot annat). Andra har det inte. Här finns därför samverkanspotential, vill jag hävda, i flera led. En del kommuner har dessutom lång erfarenhet av regional samverkan på andra områden, såsom till exempel kring utbildnings- vård-, och uttryckningsväsende. Ibland även när det gäller gemensamma kulturinstitutioner och, som vi ovan sett, när det gäller idrott.

Kommunernas uttryckta tillgång till och behov av regionala idrottsanläggningar

Redovisningen av tillgång och efterfrågan på regionala idrottsanläggningar i 23 av 26 av Stockholms läns kommuner (de som svarat på enkäten) görs nedan i klusterform. Det vill säga att de kommuner som ligger i de centrala delarna av länet redovisas för sig, liksom de som

ligger i väst, nord och syd. Med detta sagt bör också noteras att för flera av kommunerna, och speciellt för invånarna i kommunerna, är det närmare till en grannkommun i en annan redovisad grupp än till en kommun inom gruppen – i synnerhet om man utöver geografiskt avstånd även tar hänsyn till befintliga kommunikationssystem.

Det bör också understrykas att det är respondenternas självvärderingar och egna beskrivningar av olika anläggningstyper som används. I bilagorna finns i vissa fall ytterligare förklaringar till de beskrivningar jag ansett vara oklara (jag har helt enkelt frågat vidare). Fortfarande kvarstår emellertid flera oklarheter, till exempel kring begrepp som ”publik kapacitet”, ”nationell-/internationell standard” och ”tränings-/tävlingsanläggningar”. När det gäller det förstnämnda framgår sällan eller aldrig hur stor kapacitet det är frågan om. När det gäller det andra begreppsparet kan man anta att det framför allt gäller nationellt respektive internationellt godkända ytmått, golvmaterial och publikkapacitet etcetera för tävling, eftersom man i passager hänvisar till bland andra Globen, Stockholmsarenan och Friends arena. Flera dylika anläggningar, bör då också sägas, tas inte upp som regionala idrottsanläggningar i enkätsvaren då de är kommersiellt ägda och inte heller utnyttjas regionalt utan nationellt och internationellt. När det gäller det tredje begreppsparet så hade mer enhetliga svar kunnat visa ännu tydligare på vilka idrottsytor och anläggningar som behov (här ligger självfallet en del av ansvaret på mig, som i frågeställningarna kunde definierat tydligare vad jag själv avsåg vara vad).

I fortsatta kartläggningar krävs mer detaljerade beskrivningar av såväl anläggningar som konkreta behov – besök på plats och intervjuer med fler ansvariga nyckelpersoner. Men för att få en första överblick av läget, och en grund för preliminära förslag på prioriteringar, så tror jag att det räcker med det datamaterial som hittills samlats in.

Centralortskommunerna (Stockholms stad, Nacka, Lidingö, Solna, Sundbyberg) uttrycker att de har tillgång till regionala idrottsanläggningar för amerikansk fotboll, bandy (utomhus), baseboll, basket, cheerleading, curling, fotboll (utomhus), friidrott (inomhus), friluftsliv, fäktning, gymnastik, handboll, handikappidrott, innebandy, multihall (Bosön), parkour, racketsporter, skytte (inomhus), speedway och volleyboll. Man säger sig ha efterfrågan eller behov av regionala idrottsanläggningar för bandy (inomhus och med publikkapacitet), basket, bob & rodel, cykel (inomhus), fotboll (inomhus och med publikkapacitet), friidrott (inomhus), gymnastik (inklusive hoppgruppar), handboll (internationell standard), ishockey, kampsporter,

kanot, motorsport, multihall (med publikkapacitet), ridsport (inomhus), rodd, rollerblades, simning (med publikkapacitet), skytte och speedway. Det torde innebära att man redan idag kan ta hjälp av varandra inom gruppen för att åtminstone delvis lösa tillgången för basket, gymnastik, skytte och speedway. Dessutom efterfrågas alltså en multihall för publik (hur stor framgår inte) samtidigt som en multihall med viss publikkapacitet finns på Bosön. Underlag för samverkan torde också finnas då två kommuner efterfrågar bandyhall, tre fotbollshall och två simhall.

Norrortskommunerna (Täby, Vallentuna, Danderyd, Norrtälje) uttrycker tillgång till regionala idrottsanläggningar för bandy (utomhus), BMX, curling, fotboll (inom- och utomhus), friidrott (inom- och utomhus), friluftsliv, ishockey, längdskidor, motorcross, naturisbanor, racketsporter (inomhus), simning (50 m bassäng), utförsåkning, skidskytte, skytte och utomhusbad (50 m bassäng). Efterfrågan eller behov gäller regionala idrottsanläggningar för friidrott (inomhus), gymnastik/artistisk gymnastik, innebandy, ishockey, längdskidor (konstsnö), racketsporter (inomhus), simning, utförsåkning (konstsnö och internationell standard). Det torde innebära att man redan idag kan ta hjälp av varandra inom gruppen för att åtminstone delvis lösa tillgången för friidrott, ishockey, längdskidor, racketsporter (inomhus), simning och utförsåkning. Underlag för samverkan torde också finnas då två kommuner efterfrågar friidrottshall och två gymnastikhall.

Västerortskommunerna (Ekerö, Järfälla, Upplands Väsby, Sollentuna, Upplands-Bro, Sigtuna) uttrycker tillgång till regionala idrottsanläggningar för bandy (utomhus), boule, cricket, cykel - downhill, friidrott (utomhus/inomhus), friluftsliv, gocart, gymnastik, hundsport, kampsport, ridsport (inomhus), simning, utförsåkning. Efterfrågan eller behov gäller regionala idrottsanläggningar för bandy (inomhus), basket (publikkapacitet), fotboll (inomhus), friidrott (inom- och utomhus), gymnastik (internationell standard), handboll (publikkapacitet), ishockey, konståkning, motorsport, skytte. Det torde innebära att man redan idag kan ta hjälp av varandra inom gruppen för att åtminstone delvis lösa tillgången för friidrott (utomhus/inomhus). Underlag för samverkan torde också finnas då två kommuner efterfrågar fotbollshall, två friidrottshall och två innebandyhall (med publikkapacitet).

Söderortskommunerna (Huddinge, Botkyrka, Salem, Tyresö, Nynäshamn, Södertälje, Haninge och Nykvarn) uttrycker tillgång till regionala idrottsanläggningar för baseboll, boule, bågskytte, fotboll (utomhus, nationell standard), friluftsliv, frisbee, golf, handboll, innebandy,

längdskidor, tennis (inomhus), utförsåkning, pistolskytte och speedway. Efterfrågan eller behov gäller regionala idrottsanläggningar för amerikansk fotboll, baseboll, bågskytte, cricket, dans, friidrott (inom- och utomhus), orientering (nationell standard), gymnastik, handboll (publikkapacitet), kampsport, motorsport, naturisbana, pingis, ridsport, simning/äventyrsbad, skytte, speedway. Det torde innebära att man redan idag kan ta hjälp av varandra inom gruppen för att åtminstone delvis lösa tillgången för baseboll, bågskytte, skytte och speedway. Underlag för samverkan torde också finnas då fyra kommuner efterfrågar friidrottsanläggningar (inom- och utomhus), tre friluftslivsanläggningar (främst för orientering, längdskidor och terränglöning i tävlingsidrottsyfte och för längdskidor, långfärdsskridskor, löpning och vandring i motionsidrottsyfte), två gymnastikhallar och två ridsportanläggningar.

Ovanstående kartläggning visar, att i länet som helhet synes efterfrågan/behovet generellt betraktat vara som störst av hallar för bandy, fotboll, friidrott, gymnastik, handboll, innebandy, ishockey, kampsport, simning, samt av idrottsytor för friluftsliv, motorsport, ridsport och skytte. Detta skulle i så fall stämma väl överens med tidigare iakttagelser under 2000-talet om de regionala anläggningsbehoven i Stockholms län, som framför allt lyfter fram ett antal större publikidrotter samt ett par mindre idrotter med behov av specialanläggningar. Är det möjligen här framtidens regionala idrottsresurser bör samordnas? Ja, åtminstone om man lyssnar till de kommunala chefstjänstemännen. Går man utöver enkätsvaren och också refererar till gruppamtalen så uttrycker dessa därtill ett samlat behov av anläggningar för alternativa idrotter, som står utanför RF och som också ofta är attraktiva spontanidrotter. Ett representativt citat lyder:

”Tänk om man fick bygga ett spontanidrottens Heron City, med pingis- och biljardbord, klätterväggar, budomattor, bollhallar, ramper och äventyrsbad med mera. Ett ställe dit kompissgäng i alla åldrar kan gå och träna olika idrotter och fika ihop efteråt under samma tak – det är ju faktiskt något som efterfrågas i många fritidsvaneundersökningar.”

Specialdistriktsförbundens uttryckta tillgång till och behov av regionala idrottsanläggningar

Av de 28 av 69 specialdistriktsförbund inom Stockholms idrottsförbund som svarat på enkäten (möjligen kan antas, att det är de mest intresserade eftersom påminnelser gick ut i

flera omgångar under två månaders tid – å andra sidan är det kanske inte alla förbund som har tid och resurser att svara) uttrycker totalt 14 stycken att de redan har tillgång till regionala idrottsanläggningar. En absolut majoritet av dem understryker dock samtidigt att det rör sig om ett fåtal anläggningar anpassade för specifika idrottsgrenar. Vidare att dessa anläggningar är i stort behov av upprustning och att de ytterst sällan håller nationell eller internationell tävlingsstandard.

Tjugotvå av de förbund som svarat på enkäten efterfrågar regionala idrottsanläggningar. Av dessa uttrycker merparten ganska konkret vad behovet består i; hur anläggningen ska se ut. En del, främst större förbund såsom fotboll, ishockey och skidor (längd) har även gjort egna utredningar och är ytterst detaljerade kring vilka markupplåtelse och hur många miljoner kronor som krävs för att bygga x antal anläggningar, var i länet och med vilken standard ("Anläggningsstatistik Stockholms FF", 2013; "Anläggningsutskottet Svenska ishockeyförbundet, 2013; Kartläggning av skidanläggningar, 2013; "Stockholms anläggningssituation", 2012). Andra, oftast mindre förbund är mer modesta och har önskemål om till exempel tillbyggnad av omklädningsrum för att en eller flera befintliga anläggningar ska kunna bli regionala. Ytterligare andra vill "till att börja med" att idrottsytorna som de utnyttjar får status som idrottsanläggningar i de kommunala detaljplanerna, "så att de inte lättvindigt kan avlägsnas", och att kommunerna tänker lite mer på dem när idrottsanläggningar byggs, så att de "åtminstone får något utrymme att vara på, om än bara i källaren". Man kan tydligt se hur förslagen varierar med tillgången på och de uppfattade behoven av idrottsanläggningar överhuvudtaget. Förutsättningarna för olika idrotter i länet är väldigt skiftande.

Även svaren från specialdistriktsförbunden stämmer väl överens med resultaten från tidigare studier, om att det framför allt är två typer av idrotter som efterfrågar regionala idrottsanläggningar, större publikidrotter och mindre idrotter med speciella behov. De förra representeras i enkätsvaren av fotboll, friidrott, gymnastik, handboll, innebandy och simning. De senare av bilsport, bob & rodel, boule, flygsport, handikappidrott, judo, klättring, orientering, rodd, rugby, skidskytte, skridsko, skytte, squash, triathlon och tyngdlyftning. Endast en idrott hamnar utanför kategoriseringen, längdskidor. Längdskidor är en stor idrott uttryckt i antal utövare i länet, framför allt motionsutövare, men inte när det gäller publikkapacitet.

En intressant iakttagelse om man jämför svaren från kommuner och distriktsidrottsförbund är att regionala idrottsanläggningar för dans, ishockey och ridsport efterfrågas bland kommunerna, ja, för ishockeyn och ridsporten uttrycks till och med behovet av sådana anläggningar som stort, men att förbunden inte säger sig vara i behov av dem. Kanske detta åtminstone delvis kan förklaras av ytterligare en iakttagelse, att många av både de förbund som efterfrågar regionala idrottsanläggningar och de som inte gör det, det vill säga bordtennis, dans, ishockey, korpen och ridsport säger, att det i första hand är fler lokala, mindre näranläggningar man vill ha. Man kan i så fall misstänka att ishockeyn och ridsporten har svarat strategiskt på enkäten för att markera tydligt hur önskemål om lokalanläggningar går före regionalanläggningar. Eller är det istället kommunerna som svarat strategiskt för att man inte vill bygga fler lokala anläggningar för dessa två idrotter (endast regionala)? Kanske en kombination av båda?

Informanternas förslag för att skapa fler regionala idrottsanläggningar

Förslagen från chefstjänstemännen om hur man ska få till fler regionala idrottsanläggningar kretsar oftast kring begreppen dialog/samverkan, tydlighet och ansvar. Projektförslagen, hävdas det, måste bygga på kartlagda behov och sammanhållna prioriteringar (både om vilken anläggning som ska skapas och var den ska ligga), vara utförliga avseende inte minst finansiering, samt ha ett brett stöd hos så många intressenter som möjligt. En viktig princip tycks också vara långsiktighet/förutsägbarhet, att det skapas en gemensam organisation där etappvisa (längre än 3 år) inriktnings- och avtalsbeslut kan tas så att personalbyten och maktskiften inte påverkar projekten i för stor utsträckning. ”Revirtänkande och bristande initiativkraft måste ersättas med en äkta vilja till samverkan för att lösa de uppenbara anläggningsproblemen”, som en respondent uttrycker det.

Just organisationsfrågan är också något de nyckelpersoner som ansvarar för regionala samverkans- och anläggningsfrågor i Skåne, Västra Götaland och Umeå lyfter fram som centralt för utvecklingen. På tjänstemannanivå, hävdas det, krävs först och främst en gemensam dialogorganisation som kan bygga upp nätverk av centrala aktörer och anordna möten. Gruppen Regional idrottssamverkan inom Föreningen Storstockholms Kultur- och Fritidschefer, liksom motsvarande samverkansgrupper inom Göteborgsregionsgruppen och Kommunalt Nätverk Skåne, är exempel på sådana. Därtill behövs ett gemensamt anläggningsregister och en gemensam kompetensenhet motsvarande de i Umeå. Kanske, tillägger man, behövs även ett gemensamt idrottskansli som kan förvalta ett nätverksbaserat

bokningssystem och ett harmoniserat stödsystem för bidrag, hyrestaxor och subventioner. På politikernivå, fortsätter resonemanget, krävs en gemensam beslutsorganisation, likt Göteborgsregionens Politiska idrottsråd (som dock inte är en formell organisation), med en gemensam vision (ett positionspapper) och ett gemensamt program (en handlingsplan/prioriteringslista) som sätter ramar för samfinansiering av regionala idrottsanläggningar (Bergström, 2013; Gadd, 2013; Kron, 2013; Nyström, 2013; Werne, 2013).

Flera av de intervjuade tjänstemännen i Storstockholms kommuner ifrågasätter den fritids- och idrottspolitik som förts; vad de uppfattar vara ekonomiskt kortsiktiga och ibland också populistiska beslut – men då bör samtidigt också sägas, att intervjuade politiker i tidigare studier hänvisar till ”tunna tjänstemannautredningar” som är omöjliga att bygga just långsiktiga beslut på (Sjöblom, 2013). Några tjänstemän menar också, att politikerna alltför lättvindigt hänvisar till Kommunallagen och menar att denna gör det svårt att samverka kring finansiering av regionala idrottsanläggningar. Men det finns inget formellt förbud, påtalas det, mot att flera kommuner går samman och bildar en gemensam nämnd, ett kommunalförbund eller ett kommunalt bolag för regionala idrottssatsningar. Däremot är man överens om att Lagen om offentlig upphandling i viss mån försvårar samfinansiering, i den meningen att den förbjuder tecknande av hyreskontrakt innan en anläggning väl är byggd. Men inte heller detta är något större hinder, eftersom man kan starta samarbetet på mer informell basis och fondera medel för framtida bruk. Dessutom föreslås även andra finansieringsmöjligheter såsom upprättade av långtidskontrakt för köp av timmar i den nya eller nyrenoverade anläggningen, eller om delägarskap. Gemensamma medel skulle också kunna satsas för utveckling av nya system för effektivt energiutnyttjande, hävdas det. Redan idag finns exempel på anläggningar som har placerats intill varandra för att använda kyl- och värmewäxling; produktion av is och konstsnö respektive uppvärmning av hallar, i synnerhet simhallar.

Det tycks med andra ord finnas olika vägar. 1) Flera kommuner kan investera och/eller bygga (bygga ut) tillsammans. 2) En kommun kan investera och bygga (bygga ut) medan andra hyr in sig på långtidskontrakt. 3) Vårdkommunen hyr ut till andra kommuners föreningar, som betalar en något högre hyra och där överskottet täcker uppförande- och driftskostnader.

Idrottsrörelsens förslag till hur fler regionala idrottsanläggningar ska åstadkommas handlar, ur ett övergripande perspektiv, dels om mer och djupare samarbete över gren- och

förbundsgränserna och mellan idrotter med liknande behov, dels om att förändra/harmonisera bidragssystemen, till exempel samordna hyrestaxorna. Flera specialdistriktsförbund förordar också breda lösningar, OPS-projekt – samtidigt som man understryker att det bara är kommunerna som har barn- och ungdomsidrotten som fastslaget samhällsuppdrag. Andra hävdar emellertid att det är just detta som är problemet – att kommunerna bara gynnar den breddinriktade barn- och ungdomsidrotten, men inte idrotter med äldre utövare och inte heller elitidrotten.

Många av de mindre specialidrottsförbunden vidhåller att ett av de stora problemen bakom den allt mer akuta anläggningsbristen för många idrotter är, att ”kommunerna satsar för mycket på värstingarenor och äventyrsbad som tränger undan alternativa investeringar” (eller motsvarande resonemang). Flera förbund lyfter också fram och definierar ”regional kapacitet” såsom övernattningsmöjligheter. Det hänvisas till det ökade behovet av cup- och träningslägeranläggningar, och till att hotell- och skolsalsboende har blivit dyrt respektive krångligt ur säkerhetssynpunkt. Sådana cup- och träningslägeranläggningar skulle även öka föreningslivets inkomstmöjligheter, menar man.

Några få idrotter skriver att de i princip bara förfogar över regionala idrottsanläggningar, i utnyttjandehänseende, men att problemet är att anläggningarna är för få och för dåligt underhållna samt att ”de lokala bidragssystemen inte direkt underlättar för fortsatt regional utveckling”, eller motsvarande resonemang. Även detta kan naturligtvis uppfattas som ett förslag på hur fler regionala idrottsanläggningar ska kunna skapas.

Konklusion

Sammanfattning och slutsatser om kartläggningen av regionala idrottsanläggningar i Stockholms län

Idrottsanläggningsbristen i Stockholms län är påtaglig och kan förväntas bli ännu värre, av flera anledningar. En möjlig delösning på problemet, om man nu uppfattar det som ett sådant, är att bygga fler så kallade regionala idrottsanläggningar, som kan försörja en del av eller en hel regions idrottsbehov för en eller flera idrotter. Men då krävs att Storstockholms kommuner börjar samverka i större utsträckning än vad som hittills varit fallet.

Kartläggningen av kommunernas och distriktsidrottsförbundens uttryckta tillgång till och efterfrågan av regionala anläggningar visar att behov finns. Då är det viktigt att understryka, att det dels handlar om just uttryckta behov, det krävs mer omfattande forskningsinsatser för att kunna avgöra om dessa också är reella, dels att mina resultat bygger på svar från de kommuner och förbund som jag haft kontakt med, det vill säga från de som valt att svara på enkäter och närvara vid möten.

Störst verkar de uttryckta behoven vara av hallar för boule, friidrott, gymnastisk idrott, handikappidrott, kampsport, klättring, lagbollsport, simidrott, samt för idrottsytor inklusive biutrymmen för bob & rodel, flygsport, friluftsliv, kanot, längdskidor, motorsport, orientering, racketsport, rodd, rugby, skidskytte, skridsko, skytte, triathlon och tyngdlyftning. Detta skulle i så fall stämma väl överens med tidigare iakttagelser under 2000-talet om de regionala anläggningsbehoven i Stockholms län, som framför allt fokuserar ett antal större tävlingsinriktade publikidrotter samt ett par mindre, ibland tävlingsinriktade och ibland mer motionsinriktade, idrotter med behov av specialanläggningar.

Precis som tidigare studier visar denna att det finns en rad dilemman förknippade med att satsa på regionala idrottsanläggningar. För det första finns det en risk att restiderna blir längre om utövarna ska ta sig till grannkommunen. För det andra ställs det stora krav på samverkan mellan kommuner, förbund och föreningar och kanske även med näringslivet, vilket tar tid och resurser i anspråk. För det tredje kan investeringar i regionala anläggningar slå ut investeringar i fler lokala, näranläggningar. För det fjärde riskeras den lokala förankringen för de representationslag som tvingas flytta till en hall i en grannkommun. För det femte är det alltid en fråga om prioriteringar kring vilka regionala anläggningar som ska uppföras (var och när); vilka idrotter och kommuner som först ska få sina behov bättre tillfredställda.

Mitt intryck är ändå att fördelarna med skapandet av fler regionala idrottsanläggningar överväger nackdelarna, att det går att ordna så att alla kan få det bättre utan att någon får det sämre. Restiderna blir inte nödvändigtvis längre, det beror ju på var i kommunen man bor, och hur som helst blir idrottsmöjligheterna fler (och förhoppningsvis även anläggningsstandarden bättre). Ja, för vissa idrotter som i princip saknar tävlings- eller träningshallar är regionala anläggningar förmodligen ett av få möjliga alternativ. Regionala idrottsanläggningar behöver inte heller nödvändigtvis tränga undan resurser för lokala, näranläggningar, eftersom en regional anläggning kan tillgodose flera idrotters behov i flera

kommuner samtidigt, något som snarare torde frigöra resurser på lite längre sikt. Dessutom kan regionala anläggningar byggas med övernattningsmöjligheter och bli till eftertraktade landmärken, vilket kan förbättra inkomstmöjligheterna för såväl de inblandade kommunerna som för de föreningar som är inblandade i till exempel anläggningsdriften. Ytterligare fördelar med skapande av regionala idrottsanläggningar är, att ett utnyttjande av hela resursbanken i länet torde innebära att kommunerna kan specialisera sig bättre och använda sina medel och kunskaper på vissa typer av idrottsytor, till exempel kring effektivt energiutnyttjande. Besluten kan också förankras hos flera intressenter än tidigare i samband med att samverkan sker ända ner på föreningsnivå.

Förslagen på hur fler regionala idrottsanläggningar ska skapas stavas samverkan och tydlighet, inte minst kring ansvarsförhållanden samt långsiktighet/förutsägbarhet. För att åstadkomma detta krävs förmodligen organisationer som kan fånga upp många inblandade intressenters önskemål och som är beslutsmässiga och utvecklingsbara. Framtida knäckfrågor är liksom tidigare gemensamma finansieringsmöjligheter och alternativa bidragssystem, som tillåter samverkan över kommungränser, och, framför allt, en vilja och mod till samarbete, som skapar förutsättningar för samverkan över kommun-, idrotts- och föreningsgränser. Det traditionella lokalpatriotiska tänket måste då bort.

Prioriteringsförslag för regionala idrottsanläggningar i Stockholms län

Mina förslag på prioriteringar utefter resultaten i studien är att satsa på regionala idrottsanläggningar i Stockholms län för följande idrotter:

- Mindre idrotter med speciella anläggningsbehov (avseende ytor och utrustning).
 - a. Bilsport, bob & rodel, boule, flygsport, handikappidrott, judo, kanot, klättring, rodd, simhopp, skidskytte, skytte och squash.
- Publikidrotter med behov av bestämda ytmått och evenemangsarenor.
 - b. Bandy, basket, fotboll, friidrott, gymnastik, handboll, innebandy, ishockey, simning, speedway och tennis.
- Idrotter som, liksom övriga prioriterade, nämns vid flera tillfällen i enkätsvar och samtal.

- c. Baseboll & softboll, kampsport, orientering, ridsport, rugby, skridsko, triathlon, tyngdlyftning.
- Populära spontanidrotter med behov av både inom- och utomhusytor.
 - d. Bordtennis, längdskidor, långfärdsskridsko, simning, squash, tennis, terränglöpning och vandring.
- Idrotter vars anläggningar är dyra i drift på grund av stor energiåtgång – och där energivinster kan göras via växling värme/kyla.
 - e. Simidrotter, isidrotter, skidor utför och på längden (konstsnö).

De regionala idrottsanläggningarna och framtiden

Jag tror det är ytterst viktigt att nu komma vidare i frågan om regionala idrottsanläggningar, att hitta strukturer – institutioner, organisationer och system – som kan främja en fortsatt process. Prioriteringar för vilka idrottsanläggningar som ska byggas eller renoveras måste göras återkommande. För att dessa prioriteringar ska bli bra behöver, menar jag, dels Storstockholms idrottsanläggningar kartläggas mer noggrant än vad som gjorts i denna studie och sammanställas i ett överskådligt register. Dels behöver indikatorer skapas som bygger på både kvantitativa och kvalitativa data om vilka utövarkategorier som utnyttjar olika typer av idrottsanläggningar (när, var och hur). Dessutom behöver min rapport följas upp av fler, som kan besvara frågor om varför vissa idrotter och kommuner väljer att delta i samtal och svara på frågor men inte andra; om vilka idrotter och anläggningar som kan betraktas som tränings- respektive tävlingsinriktade; och om det finns en överkapacitet och i så fall av vilka typer av idrottsytor (tider och var). I en sådan uppföljning bör utöver specialidrottsförbundsfröreträdare och ansvariga tjänstemän även föreningsfröreträdare och ansvariga politiker inkluderas; tillfrågas om hur de uppfattar anläggningssituationen avseende utbud, efterfrågan och konkreta behov; och om vilka förutsättningar som behöver skapas (hinder övervinnas och problem lösas) för att anläggningssituationen framöver ska bli bättre i huvudstadsregionen.

Referenser

Dokumenterade möten

Föreningen Storstockholms Kultur- och Fritidschefer
Stockholms idrottsförbund

Gruppsamtal och dokumenterade enkätsvar

Kultur- och fritidschefer i:

Botkyrka

Danderyd

Ekerö

Haninge

Huddinge

Järfälla

Lidingö

Nacka

Norrtälje

Nynäshamn

Salem

Sigtuna

Sollentuna

Solna

Stockholms stad

Sundbyberg

Södertälje

Tyresö

Täby

Upplands Väsby

Upplands-Bro

Vallentuna

Distriktsidrottsförbundsansvariga inom Stockholms idrottsförbund för:

Baseboll & Softboll

Basket

Bilsport

Bob & Rodel

Bordtennis

Boule

Dans

Flygsport
Fotboll
Friidrott
Gymnastik
Handboll
Handikappidrott
Innebandy
Ishockey
Judo
Klättring
Korpen
Längdskidor
Mångkamp
Orientering
Ridsport
Rodd
Rugby
Simning
Skidskytte
Skolidrott
Skridsko
Skytte
Squash
Tennis
Triathlon
Tyngdlyftning

Intervjuer

Bergström, Hans-Erik. Utvecklingsledare vid Umeå Fritid, Umeå kommun, 2013-01-14.

Gadd, Johan. Distriktsidrottschef för Västsvenska idrottsförbundet, 2012-11-08.

Kron, Linus. Verksamhetschef vid Idrotts- och föreningsförvaltningen Göteborgs stad, 2011-11-15.

Nyström, Göran. Kultur- och fritidschef i Landskrona samt sammankallande för det kommunala nätverket Skåne NV, 2012-11-08.

Werne, Mats. Sportkonsult, f.d. fritidschef i flera skånska kommuner samt f.d. förbundschef vid Skåneidrotten, 2012-11-05.

Litteratur

Andersson, Bo & Svensson, Thommy (red.). *Samhälle och idrott i Jonsered 1830-1980*. Alingsås: Hammar, 1985.

Anläggningslyftet. Utbud – efterfrågan – framtid. Stockholm: Urban Utveckling & Samhällsplanering AB, 2009.

”Anläggningsutskottet: Svenska ishockeyförbundet 2008”, www.swehockey.se/Om-forbundet/anlaggningar/Anlaggningsutskottet. Tillgänglig 2013-04-04.

Augustsson, Christian, Stråhlman, Owe, Patriksson, Göran & Wagnsson, Stefan. *Användning av idrottsanläggningar*. Stockholm: Riksidrottsförbundet, 2010.

Billing, Peter. *Hundra år av gemenskap: Malmö idrottsplats 1896-1996*. Malmö: Möllevångens samhällsanalys, 1996.

"Budgethallarna ska lösa hallbristen i Stockholm", Dagens Nyheter 2013-02-26.

Engström, Lars-Magnus. *Smak för motion: fysisk aktivitet som livsstil och social markör*. Stockholm: Stockholms universitets förlag, 2010.

Ericsson, Christer. *Fotboll, bandy och makt: idrott i brukssamhället*. Stockholm: Carlsson i samarbete med Fotbollsakademin i Degerfors, 2004.

Fahlén, Josef & Sjöblom, Paul. *Idrottens anläggningar: ägande, driftförhållanden och dess effekter*. Stockholm: Riksidrottsförbundet, 2008.

Faskunger, Johan. *Kartläggning av skidanläggningar. En förstudie inom projektet XC Sthlm – en regional satsning för bättre förutsättningar till längdskidåkning i stockholmsområdet*. Stockholm: ProActivity AB och Stockholms skidförbund, 2013.

”FSKF-gruppen Regional Idrottssamverkan tillsammans med ordföranden från respektive nämnd”, minneanteckningar 2012-03-23.

”Fördubbla anläggningskapaciteten för idrott i Stockholmsregionen”, brev från SIF till respektive kommunstyrelse/stadsdelsnämnd 2012-02-01.

”Idrottslyftets storstadssatsning 2004-2012: Statistisk sammanställning från Stockholms idrottsförbund”, www.rf.se/ImageVault/Images/id_27975/scope_0/ImageVaultHandler.aspx. Tillgänglig 2013-04-04.

”Idrotten i siffror 2011”, www.rf.se/ImageVault/Images/id_26278/scope_0/ImageVaultHandler.aspx. Tillgänglig 2013-04-04.

”Idrottslyftets storstadssatsning 2004-2012”, www.rf.se/ImageVault/Images/id_27975/scope_0/ImageVaultHandler.aspx. Tillgänglig 2013-04-04.

”Idrottsministern: Klubbar kan förlora bidrag”, www.svt.se/nyheter/sverige/idrottsministern-klubbar-kan-forlora-bidrag. Tillgänglig 2013-04-04.

Idrottsstödsutredningen. *Föreningsfostran och tävlingsfostran: en utvärdering av statens stöd till idrotten: betänkande*. Stockholm: Fritze, 2008.

Lindroth, Jan. *Idrott mellan krigen: organisationer, ledare och idéer i den svenska idrottsrörelsen 1919-39*. Stockholm: Högskolan för lärarutbildning, 1987.

Lindroth, Jan. *Idrottens väg till folkrörelse: studier i svensk idrottsrörelse till 1915*. Diss. Uppsala: Uppsala universitet, 1974.

Lundberg, Hans. *Kommunikativt entreprenörskap: underhållningsidrott som totalupplevelse före, under och efter formeringen av den svenska upplevelseindustrin 1999-2008*. Diss. Växjö: Växjö universitet, 2009.

"Miljarder läggs på stans idrottsarenor", Dagens Nyheter 2012-12-17.

Moen, Olof. *Idrottsanläggningar och idrottens rumsliga utveckling i svenskt stadsbyggande under 1900-talet: med exempel från Borås och Uppsala*. Göteborg: Handelshögskolan, Kulturgeografiska institutionen, 1991.

Norberg, Johan R. *Idrottens väg till folkhemmet: studier i statlig idrottspolitik 1913-1970*, SISU idrottsböcker. Diss. Stockholm: Stockholms universitet, 2004.

"Propplösaren - 11 busslinjer", Dagens Nyheter 2013-01-04.

"Regional utvecklingsplan för stockholmsregionen - RUFSS 2010", www.tmr.sll.se/rufs2010. Tillgänglig 2013-04-04.

"Riksidrottsförbundet: Idrott och motionsvanor 2013", www.rf.se/Forskningochfakta/ForskningFakta/Statistik/Idrott-och-motionsvanor. Tillgänglig 2013-04-04.

"Riksidrottsförbundet: Kommunundersökning 2012", www.rf.se/ImageVault/Images/id_28094/scope_0/ImageVaultHandler.aspx. Tillgänglig 2013-04-04.

"Samverkan över gränserna nyckeln till bättre anläggningstillgång, 2012-03-12", www.rf.se/RFdistrikt/Stockholm/Nyheter/SamverkanovergransernanyckelIntillbattreanlaggnin gstillgang. Tillgänglig 2013-04-04.

Sjöblom, Paul. "Den samhällsnyttiga idrotten: Stockholms stads idrottspolitik 1929-2012", i Nilsson, Torbjörn (red.). *Du sköna nya stad: privatisering, miljö och EU i Stockholmspolitiken*. Stockholm: Stockholmia, 2013.

Sjöblom, Paul. *Kunskapsöversikt: nutida samhällsrelaterad idrottsforskning i Sverige och några jämförbara länder*. Stockholm: Sveriges kommuner och landsting, 2011.

Sjöblom, Paul. *Den institutionaliserade tävlingsidrotten: kommuner, idrott och politik i Sverige under 1900-talet*. Diss. Stockholm: Stockholms universitet, 2006.

Sjöblom, Paul & Fahlén, Josef. "Good sport environments: A study of collective fundamental values and their importance for activity principles in Swedish club sport", *Swedish Journal of Sport Research*, 1, 2012, s.1-28.

Sjöblom, Paul & Fahlén, Josef. "The survival of the fittest: intensification, totalization and homogenization in Swedish competitive sport", *Sport in Society*, 4, 2010, s.704-717.

"Stockholm halkar efter på anläggningssidan", *Fritid & Park i Sverige*, 4, 2005, s.9, 16.

"Stockholms anläggningssituation 2012", www.stff.se/kommun-anlaggning/stockholms-anlaggningssituation. Tillgänglig 2013-04-04.

"Stockholms idrottsförbund och SISU Idrottsutbildarna Stockholm: Verksamhetsplan 2013", www.rf.se/ImageVault/Images/id_31928/scope_0/ImageVaultHandler.aspx. Tillgänglig 2013-04-04.

"Sveriges mest samverkande idrottsregion, 2012-03-08", sekretariatets sammanställning från seminariet.